

LIBERAL ARTS ЯК ОСВІТНІЙ ТРЕНД ХХІ СТОЛІТТЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Узагальнено й проаналізовано системоутворювальні характеристики моделі освіти Liberal Arts та її відповідність вимогам сучасного світу.

Ключові слова: Liberal Arts, освіта ХХІ ст. мета вищої освіти, міждисциплінарність.

Abstract

System-generating characteristics of the Liberal Arts model of education and its correspondence to the requirements of the modern world are generalized and analyzed.

Keywords: Liberal Arts, 21st Century Education, Purpose of Higher Education, Interdisciplinarity.

Модель освіти Liberal Arts своїми витокami сягає Стародавньої Греції. «Вільні мистецтва» (гуманітарний тривіум: грамати́ка, риторика, діалектика, та «точний» квадрівіум: арифметика, геометрія, музика, астрономія) – предмети, які в класичній античності вважалися «гідними вільної людини». Вони давали знання й навички, важливі для формування громадянина демократичного полісу, здатного брати участь у громадських дискусіях в еклесії (народних зборах), захищати себе в суді присяжних й провадити присяжну службу, нести військову службу. У середньовіччі сім вільних мистецтв склали основу артистичного факультету університетів [1; 2; 3]. За подібною структурою були побудовані освітні процеси в перших вищих освітніх закладах на теренах України: (Острозька школа-колегіум (1575 р.), Києво-Могилянська академія (1702 р.), Чернігівський коле́гіум (1700 р.), Харківський коле́гіум (1727 р.), Переяславський коле́гіум (1738 р.) [3].

Модель Liberal Arts є традиційною для американської системи освіти; впродовж більш як 200 років і наразі залишається затребуваною, хоча оцінки цієї моделі також не є суперечливими. Як зазначає Дж. Беккер, «в Сполучених Штатах система вільних мистецтв і наук (liberal arts and sciences) становить кістяк освітньої системи» [4]. Серед відомих закладів з багаторічною історією такі: Нью-Йоркський коледж Барда (New York's Bard College, 1860); Колбі-коледж (Colby College, 1813); Колледж Дікінсона (Dickinson College, 1783); Амхерст коледж (Amherst College, 1821) та ін. Загалом не менше 200 закладів освіти США є приватними коледжами вільних мистецтв [5]. За ідеологією Liberal Arts освіти, її заклади не мають бути масштабними, з великою кількістю студентів, тому на них припадає невеликий відсоток від загальної кількості випускників закладів вищої освіти США, але важливо, що на цих випускників припадає набагато більший відсоток важливих ролей у бізнесі, освіті та суспільстві [5].

Все більш поширеною модель Liberal Arts стає в європейській освіті. База даних сайту The European Liberal Arts Initiative [6] містить 103 позиції. Лідирують у розвитку ліберальної освіти Велика Британія (27 коледжів), Нідерланди (13 коледжів). Звертаємо увагу, що активно засновуються європейські коледжі чи факультети Liberal Arts в університетах саме в ХХІ ст. Для прикладу, Утрехтський університет (Utrecht University, Netherlands, 2004); Амстердамський вільний університет (Vrije Universiteit Netherlands, 2009); Університет Еразма (Erasmus University College, Rotterdam, Netherlands, 2013); Варшавський університет (University of Warsaw, 2008), Університет Вінчестера (University of Winchester, United Kingdom, 2018), Український католицький університет (2016) та ін.

У чому особливість освіти Liberal Arts і що робить її затребуваною в ХХІ ст.?

Основна концепція ліберальної освіти така: це переважно гуманітарна освіта, більше спрямована на розвиток особистості студента, ніж на його підготовку до певної спеціальності. Це робить Liberal Arts освіту актуальною в ХХІ столітті: вона дає можливість студентам підготуватися до складності, різноманітності та мінливості сучасного світу, до ймовірних змін професійних виборів у сучасному світі.

Результати аналізу наукової та нормативно-методологічної джерельної бази [4; 5; 6; 7 та ін.] дозволили зробити такі узагальнення. Основна мета Liberal Arts освіти – надання широких можливостей для розвитку особистості. Вона конкретизується в таких завданнях:

- 1) розвинути глибокі аналітичні здібності, критичне мислення;
- 2) розвинути творчі здібності, продуктивність мислення, креативність;
- 3) розвинути здатність і прищепити бажання проводити дослідження;
- 4) здобути навички ефективної усної й письмової комунікації;
- 5) розвинути суб'єктність, спроможність висловлювати незалежні судження;
- 6) розвивати лідерство і партнерство; здатність працювати в команді, створювати колективні проекти;
- 7) підтримувати інфо- та медіаграмотність;
- 8) формувати активізм і громадянськість;
- 9) розвинути здатність навчатися впродовж життя; швидко перенавчатися, гнучко адаптуватися.

Якими є особливості змісту й організації навчання за моделлю Liberal Arts?

Серед ключових ознак такі:

- 1) широке дисциплінарне охоплення та глибина вивчення окремих предметів;
- 2) міждисциплінарність та міжгалузавість; («Навчальний план не може обмежуватися вивченням мистецтв і гуманітарних наук, а повинен неодмінно включати математику та природничі науки» [4]);
- 3) індивідуальна освітня траєкторія студента з можливістю обрати спеціалізацію вже після вступу або можливістю її змінити;
- 4) тьюторінг; тісна взаємодія, партнерство викладачів та студентів;
- 5) демократичність процесу навчання;
- 6) студентоорієнтоване середовище;
- 7) студентоорієнтоване навчання й оцінювання;
- 8) відмова від лекційного викладання; ключові методи навчання – інтерактивні (відтак нормою є регулярне відвідування занять);
- 9) свобода викладача у виборі стилю викладання; акцентування дидактичної досконалості;
- 10) серед обов'язкових видів завдань (окремих курсів чи форм занять) такі: письмові роботи (есе, дослідницькі роботи), публічні виступи; конвєрсаторій (читання й обговорення «великих» книг: критично сприймати, інтерпретувати, робити припущення, дискутувати, моделювати висновки; семінар першого року (дослідження актуальних проблем наукового знання); груповий проєкт (він повинен мати суспільне, громадське значення, результатом якого є реальний продукт, але в якому оцінюється не стільки кінцевий результат, а вміння працювати у команді).

ВИСНОВКИ

Значна частина стандартів освіти Liberal Arts сьогодні визнається загальними стандартами вищої освіти, в тому числі й в Україні [9].

Особливу роль використання досвіду описуваної моделі освіти може відіграти у модернізації вищої технічної освіти. Сьогодні гуманітарна складова вищої технічної освіти в Україні подекуди, щоб не сказати повсякчас і повсюдно, сприймається як баласт, від якого звільняються в першу чергу. тенденцію ми спостерігаємо зараз в українській вищій освіті. Натомість, з урахуванням досвіду освіти Liberal Arts, на наш погляд, може бути здійснена реновація цієї складової вищої технічної освіти. Суспільно-гуманітарний блок має бути не просто переліком гуманітарних дисциплін, а об'єднаною єдиною метою й методологією системою, яка буде не просто збалансованою для розвитку «м'яких» навичок (синонімічно до «soft skills» в англійській літературі вживають поняття «character»), але й узгодженою зі змістом спеціальної підготовки на засадах міждисциплінарності й міжгалузевості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вирський Д.С. «Вільні мистецтва» [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А.

- Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Vilni_mystetstva
2. Дзюба О.М. Сім вільних наук (сім вільних мистецтв) [Ел. ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл. . – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Sim_vilnykh
 3. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори / В. Микитась. – К., 1994. – 288 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/mykytas/myk04.htm>
 4. Becker, J. Liberal Arts and Sciences Education: Responding to the Challenges of the XXIst Century / Jonathan Becker. – 2015. – Режим доступу: [https://vo.hse.ru/data/2016/02/05/1136171884/Bekker%20\(2\).pdf](https://vo.hse.ru/data/2016/02/05/1136171884/Bekker%20(2).pdf)
 5. Liberal Arts colleges. The complete guide to Liberal Arts colleges [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.liberalartscolleges.com/liberal-arts-colleges-making-a-big-impact/>
 6. The European Liberal Arts Initiative (ELAI) [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://liberal-arts.eu/database/>
 7. Свободные искусства и науки на современном этапе: опыт США и Европы в контексте российского образования: Сборник статей / Под ред. Дж. Беккера, Ф. В. Федчина. — СПб.: СПбГУ, 2014. – 124 с.
 8. Association of American Colleges & Universities: A Voice and A Force for Liberal Education. Liberal Education and America's Promise [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aacu.org/leap/what-is-liberal-education>
 9. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти [Ел. ресурс]. – МОН України, 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>

Залиубівська Оксана Броніславівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук ВНТУ, Вінниця, e-mail: o.zaliubivska@gmail.com

Oksana B. Zaliubivska, Candidate of Pedagogical Sciences, associate Professor in Department of Philosophy and Human Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, Ukraine, e-mail: o.zaliubivska@gmail.com